

ρων τούς υιούς, εἰς ὑμᾶς, κύριοι, ἀπόκειται νὰ μιμηθῆτε, — καὶ τί λέγω νὰ μιμηθῆτε; — νὰ ὑπερκοινοῦσθε αὐτοὺς κατὰ τὸ μέγα ἔργον. Καὶ ὡς ἐκείνοι παρέδωκαν ὑμῖν πατρίδα ἐλευθέρην, οὕτω καὶ ὑμεῖς νὰ παραδώσετε αὐτὴν εἰς τὰ τέκνα «ΟΥΚ ΕΛΑΣΣΩ, ΑΛΛΑ ΜΑΛΙΣΤΑ ΠΛΕΙΩ ΚΑΙ ΑΡΕΙΩ ΟΥΗΣ ΑΝ ΠΑΡΕΔΩΞΑΣΘΕ».¹

Τὸ ἐπόμενον ποίησον ἄρθρον ἀπεστάλη ἡμῖν πρὸς δημοσίευσιν ὑπὸ Γάλλου λογίου, ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τίνος διατριβήντος πρὸς ἐμμάθησιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας. Σ. τ. Δ.

Δύο ἐπιγραφαὶ ἐν ταῖς

ΚΑΤΑΚΟΜΒΑΙΣ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

Εἶναι πᾶσι γνωστὸν ὅτι αἱ κατακόμβαι τῆς Ῥώμης ἦσαν τόπος ἐνταφιασμοῦ τῶν Χριστιανῶν κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας· ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐπίσης γενικῶς γνωστὸν ὅτι αὗται ἐχρησίμευον ἀκόμη πρὸς ταφὴν τῶν εἰδωλολατρῶν· ὥστε ἐν τῷ αὐτῷ νεκροταφείῳ, ὀδοῦκοντα πόδας ὑπὸ τὸ ἔδαφος, κείνται κεχωσμένα λείψανα τῶν δύο θρησκειῶν.

Ἐν παρόδῳ δὲ δύναμι νὰ εἶπω ὅτι ἐννοεῖ ἕκαστός πόσον καθίσταται ἡ διάκρισις τῶν πρώτων δυσχερῆς ἀπὸ τῶν τελευταίων. Ὅταν σκυρὸς κοσμῆ τάφον, μετὰ πεποιθήσεως ἀποφαίνεται πᾶς τις ὅτι ἐνταῦθα ἀναπαύεται μαθητῆς τοῦ Ἐσταυρωμένου. Ἐάν δὲ συναντᾷ ἀετὸν κρατοῦντα κεραυνούς, μετὰ βεβηκτικότητος δύναται νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἐκεῖ κείται λάτρης τοῦ Διός. Ἄλλ' ὅταν δὲν ἀνακαλύπτεται ἐξωτερικόν τι σημεῖον, δυσκολεύεται τις νὰ ἀναγνωρίσῃ ἐκ τοῦ σχήματος ἢ ἐκ τοῦ ὄγκου τῶν ὀστέων τὰς ψυχὰς εἰς τὰς ὁποίας ἀνήκον ταῦτα. Οὕτως ἡ δυσκολία αὕτη ἐγένετο ἀφορμὴ πολλᾶκις πλανῶν μεγίστων. Ἄλλοτε πάλιν ἡ διάκρισις εἶναι εὐκόλος ὅπως ἐπὶ τῆς περιστάσεως ἦν ἐκθέτομεν ὡς ἐξῆς:

Ἐν ταῖς κατακόμβαις τῆς Ῥώμης ὑπάρχουσι δύο ἐπιγραφαί, ὧν ἡ πρώτη εἶναι τοιαύτη:

«*Τύχη σκληρὰ ἢ χαίρουσα εἰς τὸν θάνατον,*
» *διὰ τὴν ἀπέσπασας ἀπ' ἐμοῦ τὸσον ῥέον τὸν*
» *προσφιλῆ μου Μάξιμον;*»

Ἡ δ' ἐτέρη ἔχει οὕτως:

«*Γεμῆλα κοιμάται ἐν εἰρήνῃ Κυρίου.*»

Προσπαθήσωμεν διὰ τῆς μελέτης τῶν δύο τούτων ἐπιταφίων ἐπιγραφῶν νὰ ἀνακαλύψωμεν τὴν θρησκείαν εἰς ἣν ἐκάτερος τῶν ὑπ' αὐτὰς κειμένων νεκρῶν ἀνήκε.

Ἡ «*Τύχη σκληρὰ*», λέγει ἡ πρώτη ἐπιγραφή. Ἡ τύχη εἶναι πρᾶγμα τι ἢ ὅν τι τὸ ὅποιον δὲν δύναται νὰ μεταβληθῆ, οὔτε τῶν ἀνθρώπων οὔτε τῶν ὑψηλοτέρων πνευμάτων οὔτε τοῦ δημιουργοῦ τοῦ σύμπαντος ἢ βούλησις ἔχει ἰσχὺν ἐπὶ τῆς εἰμαρμένης. Ἄπαντα τὰ ὄντα ἐκτελοῦσι, δὲν λέγω ὅ, τι βούλεται ἡ τύχη, διότι αὕτη καθ'

ἑαυτὴν δὲν δύναται νὰ θέλη τι, ἀλλ' ὅ, τι ἡ τύχη εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ ἐπιβάλλῃ. Ἡ τύχη διευθύνει, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι τύχη αὕτη καθ' ἑαυτὴν διευθύνεται ὑπὸ τίνος; ὑπ' οὐδενός. Διὰ πάντων τούτων δηλοῦται ὅτι αἱ τύχαι καὶ τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων εἰσι προαποφατισμέναι, πλέον ἀμετάβλητοι ἢ ἡ κίνησις τοῦ ἡλίου, καὶ μᾶλλον ἀπρόσβλητοι τῶν βράχων· ἐν ἐνὶ λόγῳ οὐδεὶς, οὔτε ὑμεῖς οὔτε ἐγὼ οὔτε ὁ Θεὸς ἔχει θέλησιν καὶ ἐλευθερίαν, ἅπαντες εἴμεθα δοῦλοι, μηχαναί, πάντες ὕλη ἀδρανῆς ὡς δένδρον καὶ λίθος. Ταῦτα λέγει ἡμῖν ὁ πρῶτος λόγος τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης. Ἄς ἐξετάσωμεν τὸν δεύτερον.

«*Τύχη σκληρὰ.*» Ἄν ἡ τύχη δὲν ἀπετρέφει εἰμὴ τὴν θέλησιν ἀποδίδουσα ἡμῖν εὐτυχίαν, ἢ ἐπιτρέφει νὰ παρηγορηθῶμεν, εὐχριστοῦντες κατὰ τὸν τρόπον κτηνώδη τὰς αἰσθήσεις καὶ ὀρεξείας ἡμῶν. Ἄλλ' οὐχί· ἡ τύχη εἶναι *σκληρὰ*, μὰς λέγει ἡ ἐπιγραφή· εὐαρεστεῖται νὰ ἀποθνήσκωμεν. Ἄν οἱ ἄνθρωποι εἰσι πτωχοὶ, ἀσθενεῖς, ἀμαθεῖς, καταδεδιωγμένοι, ταῦτα πηγάζουν ἐκ τῆς σκληρᾶς τύχης. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη εἶναι σκληρὰ, δύναμεθα νὰ μαντεύσωμεν τί θὰ πράξῃ εἰς τὸ μέλλον ἐξ ὧν ἔπραξεν εἰς τὸ παρελθόν. Αὐτὸ ἐπίθετον μόνον ὑπόσχεται ἄρα ἡμῖν ἀβλιότητα, δυστυχία, καταδιωγμούς, ἐν γένει σκληρότητα. Ἄλλ' ἐξακολουθήσωμεν:

«*Σκληρὰ τύχη ἢ χαίρουσα εἰς τὸν θάνατον.*»

Οὕτω τέρψις τῆς εἰμαρμένης εἶναι ὁ θάνατος ἡμῶν. Ἐγένετο αἰτία νὰ γεννηθῶμεν, πρῶτον διὰ νὰ ἐμποῖῃ ἡμῖν φόβον, καὶ ἀκολούθως διὰ νὰ θανατώσῃ ἡμᾶς. Δὲν λέγω ὅτι τοιαύτη εἶναι ἡ ἡδονὴ αὐτῆς, διότι τότε ἠθέλωμεν ἐλπίζει ὅτι θὰ ἐπέλθῃ αὐτῇ ποτὲ κόρος ἕνεκα τοῦ ὁποίου θὰ εὖρη ἄλλην τέρψιν, παραδείγματος χάριν ἐν τῇ εὐδαιμονίᾳ μὰς. Ὅχι· εἶδομεν, ἡ τύχη δὲν ἔχει θέλησιν καὶ ἐκλογὴν· ἂν φέρῃ τὸν θάνατον, τοῦτο δὲν προέρχεται ἀπὸ ἰδιοτροπίαν αὐτῆς· εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς οὐσίας τῆς· ὁποία εἶναι σήμερον, θὰ ἦναι αἰωνίως καὶ ἐκ τῆς φύσεώς της αἰωνίως θὰ μὰς φέρῃ θάνατον.

«*Διὰ τὴν ἀπέσπασας ἀπ' ἐμοῦ τὸσον ῥέον τὸν προσφιλῆ μου Μάξιμον;*» Οὕτως ὄχι μόνον ἡ εἰμαρμένη ἐχάρη θανατώσασα τὸ τέκνον, ἀλλὰ προσέτι ἐγένετο αἰτία νὰ υποφέρῃ διὰ τοῦ θανάτου τούτου πληγωθεῖσα ἡ φιλόστοργος μήτηρ. Ἡ τύχη ἠδύνατο νὰ ἀφήσῃ τὴν μητέρα νὰ ἐκπνεύσῃ πρώτη, ἀπαλλάττουσα ταύτην πικρᾶς θλίψεως. Δὲν πράττει ὅμως οὕτω· πλήττει πλάσμα νεκρὸν, ἀθῶον καὶ προσφιλες, ἵνα γυνὴ φιλόστοργος καὶ νοήμων ἀναστενάξῃ, καὶ ἐν τῇ συμφορᾷ αὐτῆς ἀντὶ πάσης παρηγορίας καταρᾶται τὸν Θεόν.

Ἄναγκῶστα, μαντεύσον ποία εἶναι ἡ θρησκεία αὕτη· ἀρκοῦμαι νὰ σοὶ παρατηρήσω ὅτι ἐάν ἡ ὑπαγορευσασα τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην μήτηρ ἀπε-

1. Ἀναγνώστῃ τῆ 25 Μαρτίου ἐν τῇ Συλλογῇ «Βυρῶν», ὑπὸ Ν. Δρακούρη.